

Enkelt. ante n:o 1 / 14.1.1981
M

HOUTSKARIN TROLLBERG
10101 0023

Tutkimukset
17.7. - 9.8.1978

Aarni Erä-Esko

Kunta: Houtskari
Kylä: Medelby
Tila: Korsnabb RN:o 7:6
Omistajat: Saga ja Henrik Åminne
Osoite: 21770 MOSSALA

Peruskartta n:o 1032 09 (Houtskär)
x = 7704
y = 2163
z = 37-39 m y.m.p.

TROLLBERG

Pronssikautisen hautaröykkiön tutkimus ja rekonstruointi
17.7.-9.8.1978.

Löydöt: KM 20434:1-7 (poltettua luuta, kvartseja, hiiltä)

Houtskarin kunnan museolautakunnan toiminnanjohtajan, Olof Ringwallin, otettua yhteyttä museovirastoon kesällä 1977 sai allekirjoittanut tehtäväkseen käydä alueella tutustumassa muinaisjäännöksiin mahdollisen tutkimusohjelman laatimiseksi. Käynnin kuluessa kävi ilmi, että kunnan alueella on useitakin tieteellisesti mielenkiintoisia tutkimuskohteita. Näistä valitsin yhteistuumin herra Ringwallin kanssa kiireellisyysjärjestyksessä ensimmäiseksi Trollbergin huipulla sijaitsevan, 'aartenkaivajien' pahoin vaurioittaman, suurehkon pronssikautisen röykkiön eli hiidenkiukaan.

Houtskarin kunnan varattua vuoden 1978 menoarviossa kyseiseen tutkimukseen 8.000 mk ja esihistorian toimiston päätettyä puolestaan osallistua hankkeeseen samansuuruisella summalla katsottiin voitavan aloittaa työt päämääränä röykkiön tutkiminen ja ennalleen saattaminen eli rekonstruointi paikkakunnan matkailunähtävyydeksi.

Ote peruskartan lehdestä N:o 1032 09B, mittakaava 1:10 000.

Työt aloitettiin 17.7.1978 allekirjoittaneen toimiessa kaivauksenjohtajana. Mukana oli niinikään museoviraston puolesta Liisa Erä-Esko apulaisjohtajana ja piirtäjänä. Kunnan palkkaamina olivat kaivauksella töissä seuraavat paikkakuntalaiset: Roger Österberg (17.7.-9.8.), Micael Mårtensson (17.7.-9.8.), Lille-Mor Rosenqvist (17.7.-28.7.), Kennet Matsson (17.7.-9.8.), Ove Mattsson (17.7.-9.8.) ja Anders Venström (31.7.-9.8.). Olof Ringwall oli yhteismiehenä kuvassa mukana koko kaivauksen ajan ja johti täyttö- ja rekonstruointityöt 7.-9.8. laatimieni ohjeiden ja piirustusten mukaisesti.

Röykkiön muoto, kunto ja sijainti

Trollbergin röykkiö oli ennen tutkimuksen aloittamista reunoiltaan epämääräinen johtuen aikojen kuluessa haudan keskiosista heiteltyjen ja itsestään vierineiden kivien sijoittumisesta sattumanvaraisesti pitkin reunustoja. Alkuperäinen pyöreää tavoitteleva pohjamuoto oli kuitenkin vielä selvästi tunnistettavissa. 'Aartenkaivajien' kuoppia röykkiössä oli monin paikoin (2. liite). Monet niistä vaikuttivat melko tuoreilta, ehkä vain muutaman vuoden vanhoilta. Keskustaan ruudun G/9 vaiheille oli kaivettu kalliopohjaan ulottuva kuoppa, jolla oli tuhottu ehkä paasiarkku. Tämän jäänteiksi lienee katsottava paikalla makailut kalkkikivensekainen paksu (n. 10 cm) vaaleanharmaa laatta sekä ympäristöön heiteltyt punaiset hiekkakivilaatat. 2. liitteen karttaan mustalla merkityt kehävallin kohdat olivat paljain näkyvissä 'aartenkaivajien' kuopista ennen kaivausta.

Röykkiön paikkana on kallioisen Trollbergin korkein kohta siten, että vuoren huippu osuu nimenomaan röykkiön keskipisteeksi (merkitty X-kirjaimella ruutuun H/8 4. ja 5. liitteessä). Huipun ympärillä oleva n. 6 m:n säteelle ulottuva melko loivareunainen tai paikoin jopa tasainen vuorenlaki on käytetty kokonaisuudessaan hyväksi siten, että mahdollisimman pienellä kivimäärällä on aikaansaatu varsin mahtavan näköinen hautakumpu. Suuremmitta vaikeuksista rakentajat olisivat voineet laajentaa tätä röykkiötä vain hieman pohjoisen suuntaan samalla kuitenkin menettäen haudalle ilmeisesti välttämättömän pyöreän muodon.

Tarkan paikanmäärittelyn kannalta lähistöltä ei löytynyt sopivaa peruskartalle merkittyä kiinnekohtaa, joskin kyllä korkeuskäyrien sijainti ja muoto rajoittavat eri vaihtoehdot tässä tarkoituksessa mielestäni riittävän ahtaalle. Tulkintani tulos on ilmoitettu edellä mainituilla koordinaateilla sekä oheiseen peruskartan kopioon (s. 2) 'Trollbergin' alkukirjaimen vasemmalle puolelle sijoitetulla + -merkillä.

Laaditussa yleiskartassa (1. liite) mittaukset suoritettiin röykkiön länsipuolella olevalta kallioharjanteelta. Vaaituskojeen paikalta (Z) tarkoitusta varten raivattun linjan kautta suoraan Träskin kylässä sijaitsevaan radiomastoon suunnatulle suunnalle peruskartalta saatu suunta $318,5/400$ otettiin sellaisenaan käyttöön. Näin ollen yleiskartalle sijoitetun suuntakehän lukema $400/0$ osoittaa kartta-pohjoiseen samoin kuin kertomuksen muidenkin liitteiden pohjoisnuolet.

Kiintopisteenä F.P. käytettiin muinaisjäännöksen kaakkoispuolelle sijoitetun rauhoituskilven kannattimena toimivan rautaputken tyveä. Putki on kiinnitetty paikalleen porausreikään sementillä ja oletettavasti sen kohta tulee olemaan löydettävissä vaikkapa mahdollisen ilkivallankin tapahduttua. F.P. oli kojeesta 21 m:n päässä suunnassa $125,1/400$ korkeuslukeman ollessa koko kaivauksen ajan 204. F.P:n absoluuttisen korkeuden laskenta (36,71 m y.m.p.) ilmenee 5. liitteen selosteesta (s. 8).

Numeroin (0-18) merkitty ruudutuslinja vedettiin ilmansuunnista piittaamatta rauhoituskilvestä röykkiön vastakkaisella puolella olevaan tukevaan kuuseen. Mittalukemat sijoitettiin siten, että röykkiön koillispuolella sijaitsevasta määnystä vedetty poikittainen, kirjaimin merkitty ruudutuslinja osui 8 m:n kohdalle. Tällöin mitta näytti F.P:n kohdalla 18,65 m. Näin saatujen linjojen avulla merkittyjen sektoreiden suuntautuessa keskiosiltaan pääilmansuuntia kohti otettiin niiden nimiksi ilmansuuntien kirjaimet N (pohjoinen), E (itä), S (etelä) ja W (länsi).

- Ks. 1. liite ja seloste s. 7 .

Kaivaus

Röykkiön purkaminen aloitettiin E- ja S-sektoreista, jotka olivat 'aartenkaivajien' toimesta muita osia pahemmin vaurioituneet ja joiden sisällöstä osittain paljastunut kehävalli antoi vihjeitä. Kehävalli erottautui röykkiön muista kiveyksistä selvästi paitsi huolitellumman rakenteensa myös värinsä vuoksi: Se oli joko koottu kokonaan punaisista hiekkakivistä tai paikoitellen päällystetty sellaisilla. Sitten kun pintakerrosten melko helposti liikuteltavat pyöreähköt kivet oli poistettu vaikutti siltä kuin kehävallin sisäpuoli olisi täytetty sen reunojen tasolle yltävällä järeämmällä kivetyksellä (vrt. 3. ja 6. liite). Tämän keskivaiheilla ilmennyt aukko (ruudut G-H/8-10) osuu 'aartenkaivajien' kallioon asti kaivaman kuopan kohdalle. Onko kivistä tyhjäksi osoittautuneella paikalla ollut ympäristönsä kaltainen järeä kiveys vaiko mahdollisesti paasiarkku, ei ollut kaivauksen kuluessa mahdollista ratkaista. Tutkimusten edistyessä kyllä todettiin, että runsain löytökeskittymä oli juuri tällä paikalla, joskin osittain myös tästä itään olevan järeän kiveyksen alla.

Poistettaessa kehävallin rajoittamaa järeää kiveystä vaikutti siltä kuin ainakin S-sektorin alueella olisi ollut hieman epämääräinen sisempi kehävalli metrin verran viereisten sektorien puolelle jatkuvana (4. liite). Se ei kuitenkaan erotunut värinsä puolesta röykkiön muista kivistä niinkuin ulompi kehä.

Löydöksiin päästiin käsiksi vasta kiveyksen poistamisen jälkeen (4. liite). Kivien alla oli varsin ohut hiilensekainen multakerros tai nokeentunut sora, ehkä rapautunut kivi. Poltetun luun sirut ja mitättömän pienet hiilen murut löytyivät kallion pinnalta ja halkeamista karttaan ✕-merkillä täsmennetyistä kohdista. Samoilta paikoin tavattiin myös talteenotetut kvartsit. Kehävalli jätettiin paikoilleen, eikä sen kiviä edes liikuteltu. Muut E- ja S-sektoreiden kivet karrattiin kaivauksen kestäessä kauemmas röykkiön pohjois- ja länsipuolelle valittuihin paikkoihin.

E- ja S-sektoreiden tultua pohjakolojaan myöten tutkituiksi siirrettiin niihin W- ja N-sektoreiden kivet lukuunottamatta ehyenä esiin tullutta kehävallia

(4. ja 7. liite). Alta paljastui näidenkin osalla melko tasainen kallio, mutta löydöt olivat edellisiä huomattavasti vähäisemmät. Ainoastaan N-sektorin itäreunasta tavattiin jokunen luunsiru. Myös W- ja N-sektoreissa jätettiin kehävalli koskemattomana paikoilleen lukuunottamatta N-sektorin keskiosaa, joka väliaikaisesti siirrettiin syrjään traktorilla tapahtuneen täytön ajaksi.

Täyttö ja rekonstruointi

Kehävallin kahdessa osassa valmistuneiden piirrosten yhdistämisen jälkeen (E-S + W-N) kävi selväksi, että kysymyksessä oli jokseenkin säännöllinen ympyränkehä, jonka ulkoreunojen kohdalta halkaisijan mitta vaihteli rajojen 9,0 - 9,3 m välillä. Kehälle haettu keskipiste osui ruutuun H/8 (X), kyseisen kallion huipulla sijaitsevalle pienelle tasanteelle.

Ennen kaivausta röykkiön koko pinta vaikutti melko irtonaiselta ja ympäristön rinteissä oli runsaasti ilmeisesti röykkiöstä pois vieritettyjä kiviä. Näistä seikoista päätellen röykkiössä ei enää ollut alkuperäisen pinnan tasoa ilmoittavia kohtia. Sensijaan pohjapinta-alan alkuperäisestä laajuudesta antoi mielestäni luotettavan käsityksen paitsi edellä (s. 3) selostettu kallion muoto myös röykkiön purkamisen yhteydessä tehty havainto, jonka mukaan ympäristön kanssa yhtäläistä pintaturvetta oli litistyneenä röykkiön sortuneiden reunojen alla. Näitä turpeen jäännöksiä ei kuitenkaan ollut vyöhykkeellä, joka reunusti kehävallia noin 1 m:n leveydeltä, eli ilmeisesti röykkiön alkuperäisen pohjan alueella. Olettaessa tämä huomioon rekonstruointisuunnitelmassa muodostettiin ennen täyttövaihetta koottavan röykkiön ympärille tukeva kivikehä keskipisteestä mitattuna 5,8 - 6,0 m:n säteellä (liite 3). Tämän sisäpuolelle koottiin kaivauksen vuoksi poistetuista ja muuten ympäristöön joutuneista, ilmeisesti röykkiöstä viskotuista kivistä kuperaa muotoa tavoitteleva pyöreä kumpu, jonka huippu ulottui 1,6 m kallion huipun yläpuolelle (liite 5 ja liite 10:2).

Liitteet

A 3 L 26

1. yleiskartta, josta ilmenevät:

- röykkiön sijainti profiililinjoineen (1-18, A-R) sekä pääilmansuuntien mukaan nimetty sektorijako (N, E, S, W).
- kiintopisteen F.P. paikka, joka on kallion pinnassa numeroidun profiililinjan kohdassa 18,65 m eli röykkiön kaakkoispuolelle sijoitetun rauhoituskilven kannatinjalustan tyvessä.
- vaaituskojeen sijainti (Z) röykkiön länsipuolella.
- mittauspisteen kohdalle sijoitettu 400-jakoinen suuntakehä, jonka lukema 400/0 osoittaa peruskartan ilmoittamaa karttapohjoista kohti. Tässä kojeen asennossa Träskin radiomasto näkyi suunnassa 318,52, joka on = kartalta otettu TS (tosisuunta).

A 3 L 26

2. pintavaaituskartta, jossa on mm:

- uloimmaksi on merkitty röykkiön epämääräiset äärirajat pisteveyshykkeellä ennen kaivauksen aloittamista.
- 'aartenkaivajien' tekemien kuoppien ja kasojen reunat on osoitettu jyrkänteen merkillä ('''''''''''').
- kaivaustutkimuksessa kokonaan esille otettu kehävalli on merkitty karttaan siten, että röykkiön peitossa olleet osat on varjostettu vinoviivoituksella kun taas 'aartenkaivajien' kuopista näkyviin tulleet vallin kohdat ovat mustatut.

A 3 L 26

- ### 3. kaivauskartta vaiheesta, jolloin S- ja E-sektoreiden löysähkö pintakiveys oli poistettu. Esillä on punaisista hiekkakivistä koottu tai sellaisilla peitetty säännöllisen ympyränkehän muotoinen valli sekä sen sisäpuolella kiinteähkö kiveys. Ruutujen G/8-10 ja H/8-10 sekä I/9 kohtien paljas kallio oli osittain näkyvissä jo ennen kaivauksen aloittamista. Liitteeseen 5 peilikuvana siirrettyä profiilia (A-O) ei voitu kivien vyörymisen vuoksi pitää suorana. Sen todellinen kohta on merkitty katkoviivalla -----.

A3 L26 4. kaivauskartta vaiheesta, jossa sekä kehävallin sisus että lähiympäristö on kaivettu kallioon asti. Kuvassa näkyy:

- kiveyksen alta esiin paljastunut kehävalli, joka profiililinjoilla osuu jaksojen 4, 13, C-D ja L kohdille.
- oletetun sisemmän vallin kiviriviä, joka osuu profiililinjojen kohdille L ja 11.
- merkeillä (X) osoitettuja löytökeskittymiä, joita on runsaimmin E-sektorissa, ruuduissa F/9-10 ja G/9-11.
Löydöksiä, jotka pääasiassa olivat poltetun luun siruja, tavattiin hieman myös S- ja N-sektorien puolelta. W-sektori oli löydötön.
- rekonstruoidun röykkiön reuna, joka maastoa myötäillen sijoittuu runsaan metrin verran kehävallin ulkopuolelle, on merkitty uloimaksi katkoviivalla (- - - - -).
- auringon suunta klo 12.00.

A3 L26 5. profiilipiirrokset 1-18 ja A-O (U), joista ilmenee:

- kalliopohja
- kehävallien sijainti
- röykkiön kiveys kuoppineen ja vyörymineen
- kiintopisteen (F.P.204) sijainti numeroidun profiililinjan kohdassa 18,65 m eli rauhoituskilven jalustan tyvessä.
- profiileihin sijoitetut absol. korkeudet 36-39 m allekirjoittanut on mitannut meren pinnasta 24.7.1978, jolloin meriveden keskikorkeus näillä seuduilla (Kyrksjön) oli + 9 cm (lähistöllä majailleen merentutkimusalue KALLAN päällikkönä toimineen kapteeni Pitkäsen ilmoituksen mukaan. Kiintopisteen F.P. ja meriveden korkeuseroksi tuli 36,62, johon lisättynä + 0,09 antoi korkeudeksi 36,71 m y.m.p.
- rekonstruoidun röykkiön pinta on merkitty katkoviivalla (-----) ja keskikohta röykkiön huippuun osuvalla pystyviivalla (x).

6. pystykuva S- ja E-sektoreista 3. liitteen karttaa vastaavasta kaivausvaiheesta. Kuva on otettu n. 10 m:n korkeudesta.

7. pystykuva röykkiön kehävallista kaivauksen saavutettua kallion pinnan. Kehän sisäpuolella näkyvät kivet jäivät paikoilleen siksi että ne joko tukivat kehävallin sortumisalttiita kohtia tai olivat suuren painonsa vuoksi vaikeasti poistettavissa.

8. värikuvat = diapositiivit 4141, 4142 ja 4136.

9. värikuvat = diapositiivit 4138 ja 4139.

10. värikuvat = diapositiivit 4124 ja 4144.

Diapositiivit:

- 4124 Trollberg (taustalla) pohjoisesta Häckängin pellolta norm. objektiivilla kuvattuna.
- 4125 Sama kuin edellä, kauko-objektiivilla kuvattuna.
- 4126 Näkymä Trollbergilta pohjoiseen, taustalla ensimmäisenä Skabbholm, spitaalitautisten karkoituspaikka.
- 4127 Sama kuin edellä, kauko-objektiivilla kuvattuna.
- 4128 Näkymä Trollbergin rinteeltä kaakkoon kohti hautaröykkiötä, joka puiden välistä hieman näkyy taustalla keskellä.
- 4129 Röykkiö lännestä ennen kaivauksen aloittamista.
- 4130 Röykkiö idästä - " - .
- 4131 'Aartenkaivajien' kuopasta pilkottavaa kehävallia, jonka päällimmäiset kivet ovat levyksi lohkeillutta punaista hiekkakiveä. Ruutu K-L/10-11.
- 4132 Olof Ringwall röykkiön päällä julistaa kaivauksen alkavaksi.

- 4133 S- ja E-sektorit päällimmäisten kivien poistamisen ja ympäristön puhdistamisen jälkeen. Kehävalli on jätetty paikoilleen.
- 4134 E-sektori päällimmäisten kivien poistamisen jälkeen röykkiön huipulta nähtynä.
- 4135 S-sektori päällimmäisten kivien poistamisen jälkeen röykkiön huipulta nähtynä.
- 4136 S- ja E-sektorit keskustan kivien poistamisen jälkeen idästä katsottuna. Kehävalli punaisine hiekkakivineen on numeroituna edustalla.
- 4137 Kalliopohjaan asti kaivettujen S- ja E-sektoreiden ja kehävallin pystykuvaus käynnissä.
- 4138 Kalliopohjaan asti kaivettujen W- ja N-sektoreiden ja kehävallin pystykuvaus käynnissä.
- 4139 S- ja E-sektoreiden keskustan pystykuvaus.
- 4140 S- ja E-sektorit kalliopohjaan asti kaivettuina, kuva lounaasta.
- 4141 Kuten edellinen.
- 4142 S- ja E-sektorit kaakosta kuvattuna.
- 4143 W- ja N-sektorit kalliopohjaan asti kaivettuina, kuva lounaasta.
- 4144 Röykkiö rekonstruoituna, kuva lännestä 26.8.1978.
- 4145 Kuten edellinen.
- 4146 Röykkiö rekonstruoituna, kuva idästä 26.8.1978.
- 4147 Röykkiö rekonstruoituna, kuva pohjoisesta 31.8.1978.
- 4148 Röykkiö kuvattuna lännestä 28.6.1979.
- 4149 Röykkiö kuvattuna luoteesta 28.6.1979.
- 4150 Kuten edellinen.

Ajoitustulos

Helsingin yliopiston radiohiiliajoituslaboratorion 11.12.1978 päivämäärän ilmoituksen mukaan saatiin Houtskarintrollbergin puuhiilinäytteen (KM 20434:7) iäksi (B.P.) 2990 ± 140 . Toisin sanoen näytteet olisivat tämän mukaan peräisin ajalta 1040 e.Kr. ± 140 v. eli 1180 - 900 e.Kr. (ilman kalibrointia).

Lisäliitteitä

11. pystykuva W- ja N-sektoreista ennen kaivauksen aloittamista.

12. pystykuva S-sektorista pintakivien poistamisen jälkeen.

13. yleiskuvia

- Trollberg Kyrksjönin pohjoispuolelta kuvattuna
- röykkiö ennen kaivausta lännestä nähtynä.

14. kaivauskuvia

- S- ja E-sektorit kiintopisteen (F.P.) kohdalta nähtynä
- N- ja W-sektorit luoteesta kuvattuna.

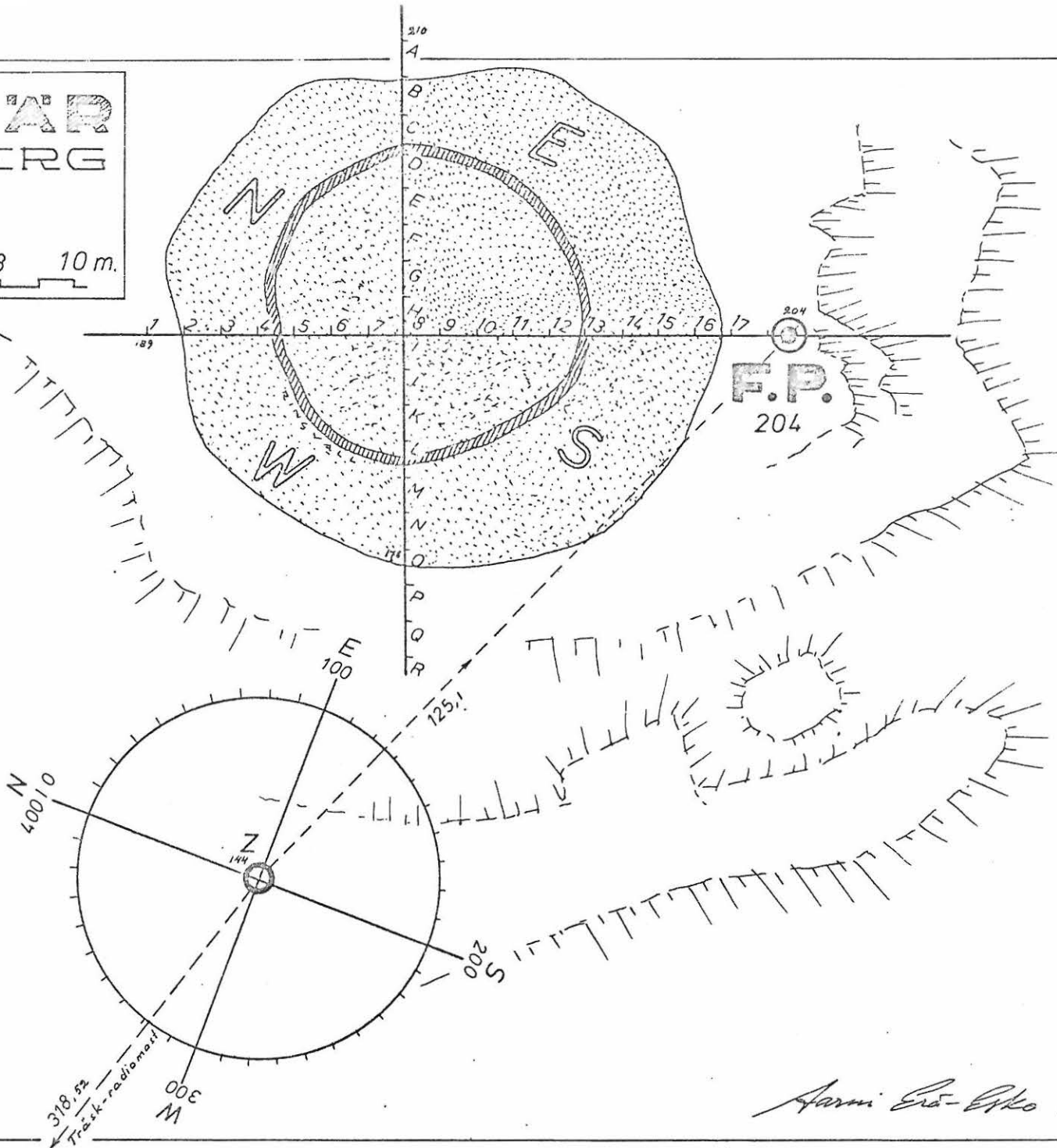
Helsingissä 1.11.1979

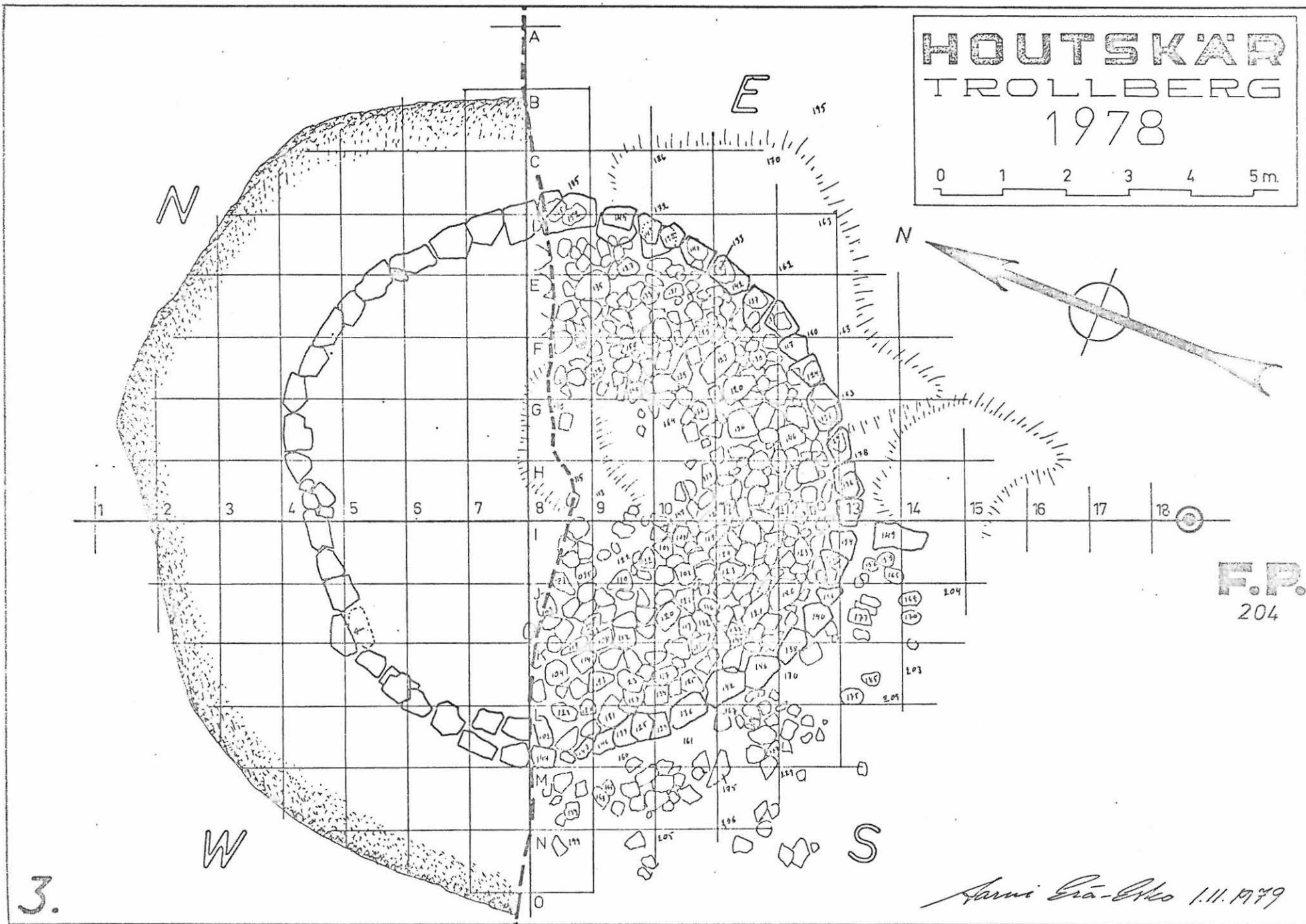

Aarni Erä-Esko

HOUTSKÄR TROLLBERG 1978

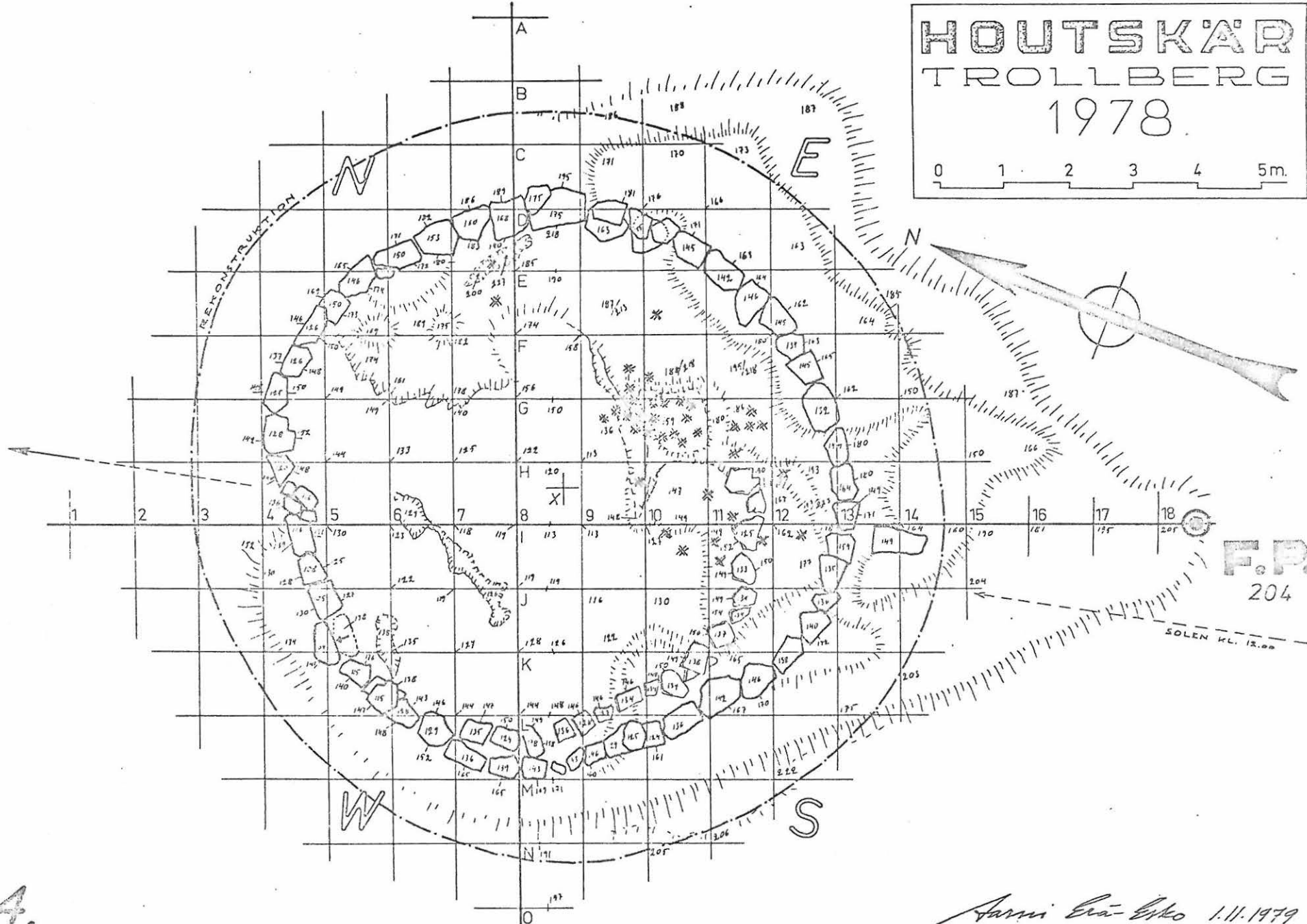
0 2 4 6 8 10 m.

HOUTSKÄR TROLLBERG 1978.

0 1 2 3 4 5m.

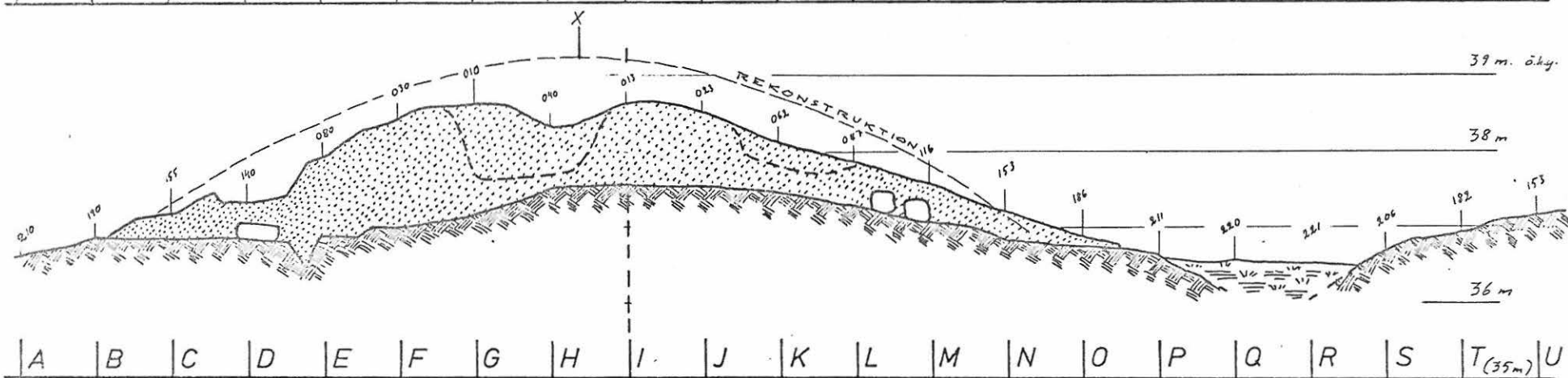
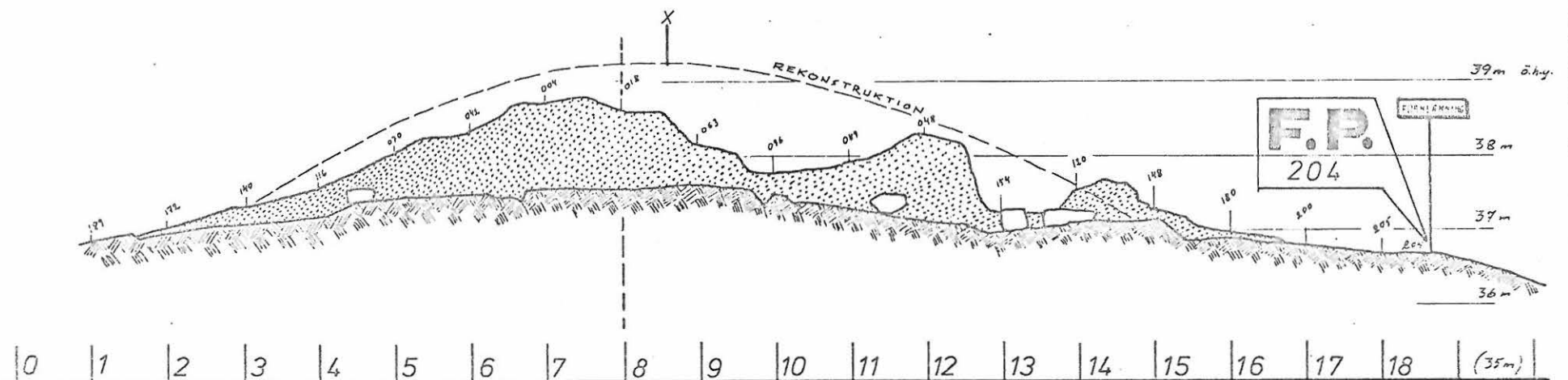
4.

Arvi Eia-Esko 1.11.1979

Armi. Grä - Bako 1.11.1979

HOUTSKÄR TROLLBERG 1978

0 1 2 3 4 5 m

5.

HOUTSKÄR
Trollberg

1978

← F. 50594

← F. 50595

16

← F. 50596

0 1m

Skala

A. Ewén - Göta

B

C

D

E

F

G

H

7

8

I

J

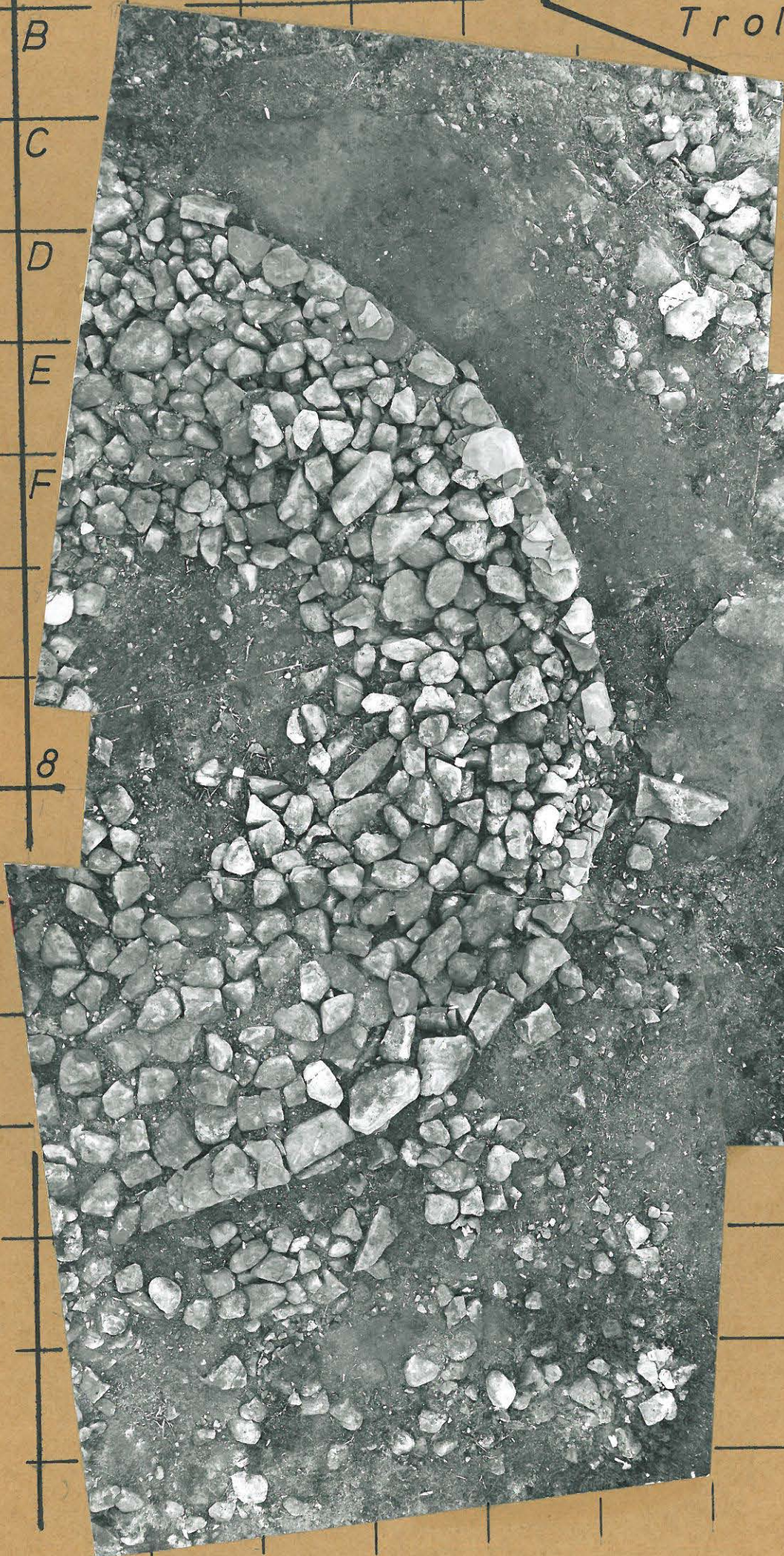
K

L

M

N

6.0

F. 50597 →

D

E

F

G

H

3

I

F. 50599

J

K

L

7. M

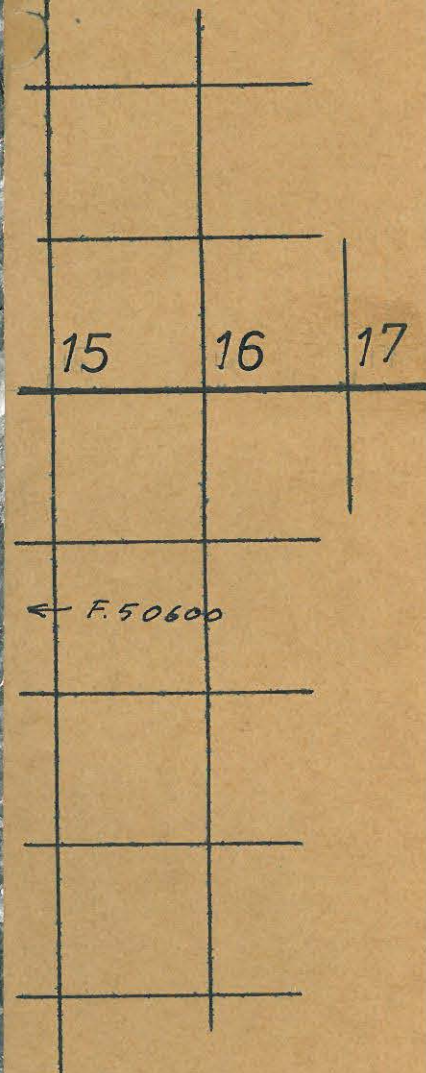
HOUTSKÄR

Trollberg

1978

← F. 50598

← F. 50600

A. Erlä-Elko

2
Dia 4141

2
Dia 4142

3
Dia 4136

HOUTSKÄR Trollberg 1978

Din 4138

Din 4139

HOUTSKÄR Trollberg 1978

Dia 4124

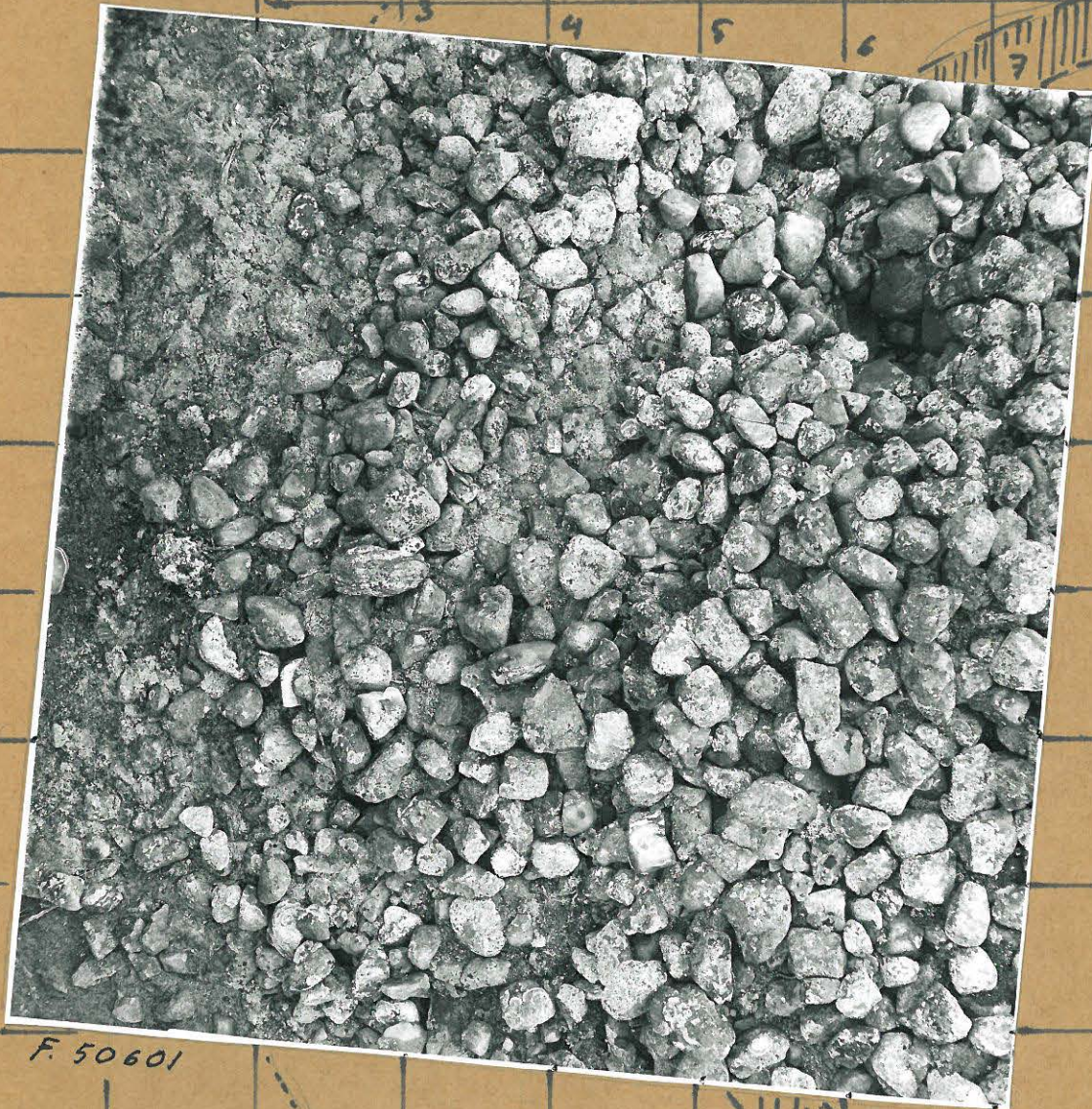

Dia 4144

HOUTSKÄR

Trollberg

1978

F. 50601

11.

A. S. E. 1978

B

C

D

E

F

G

H

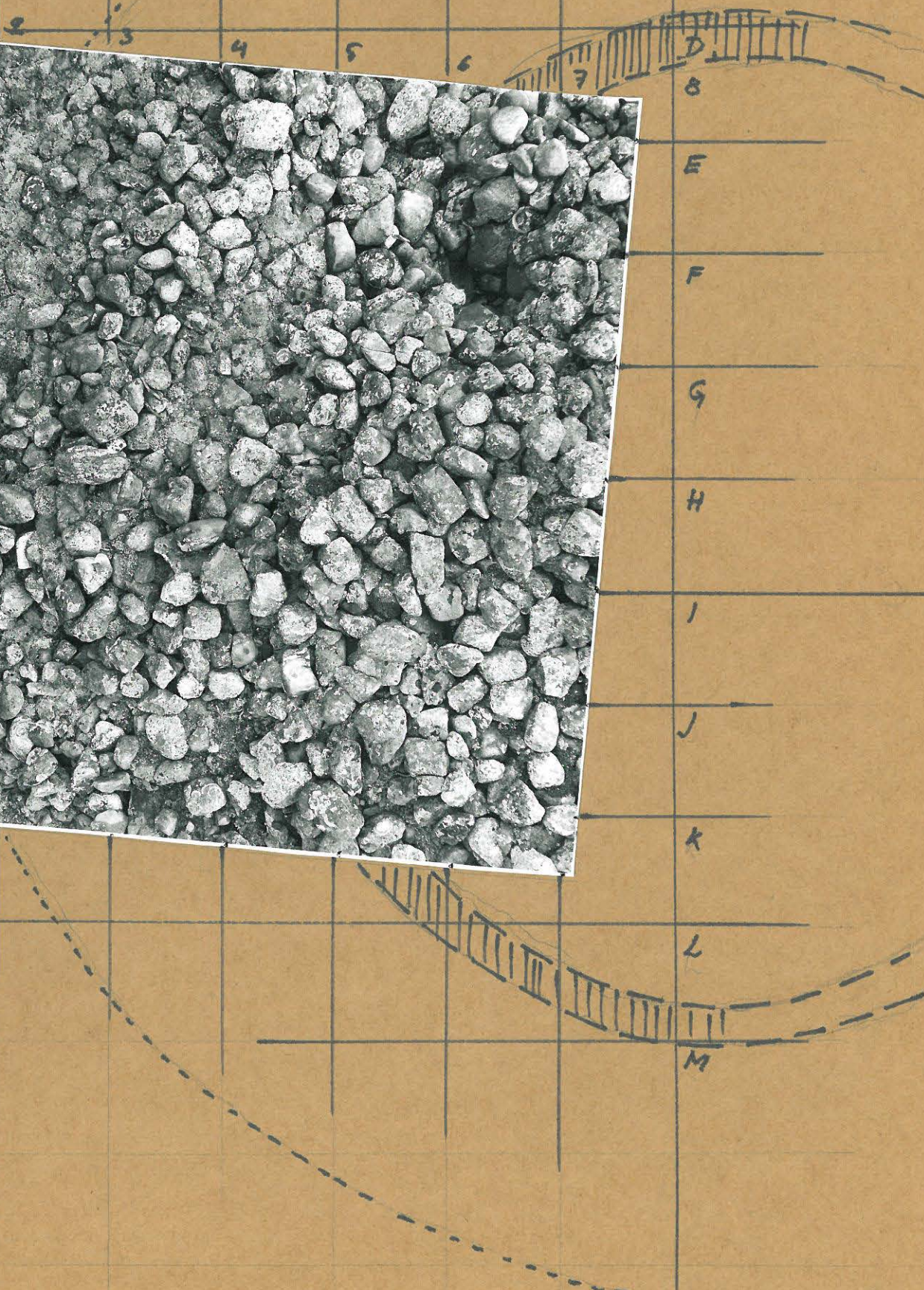
I

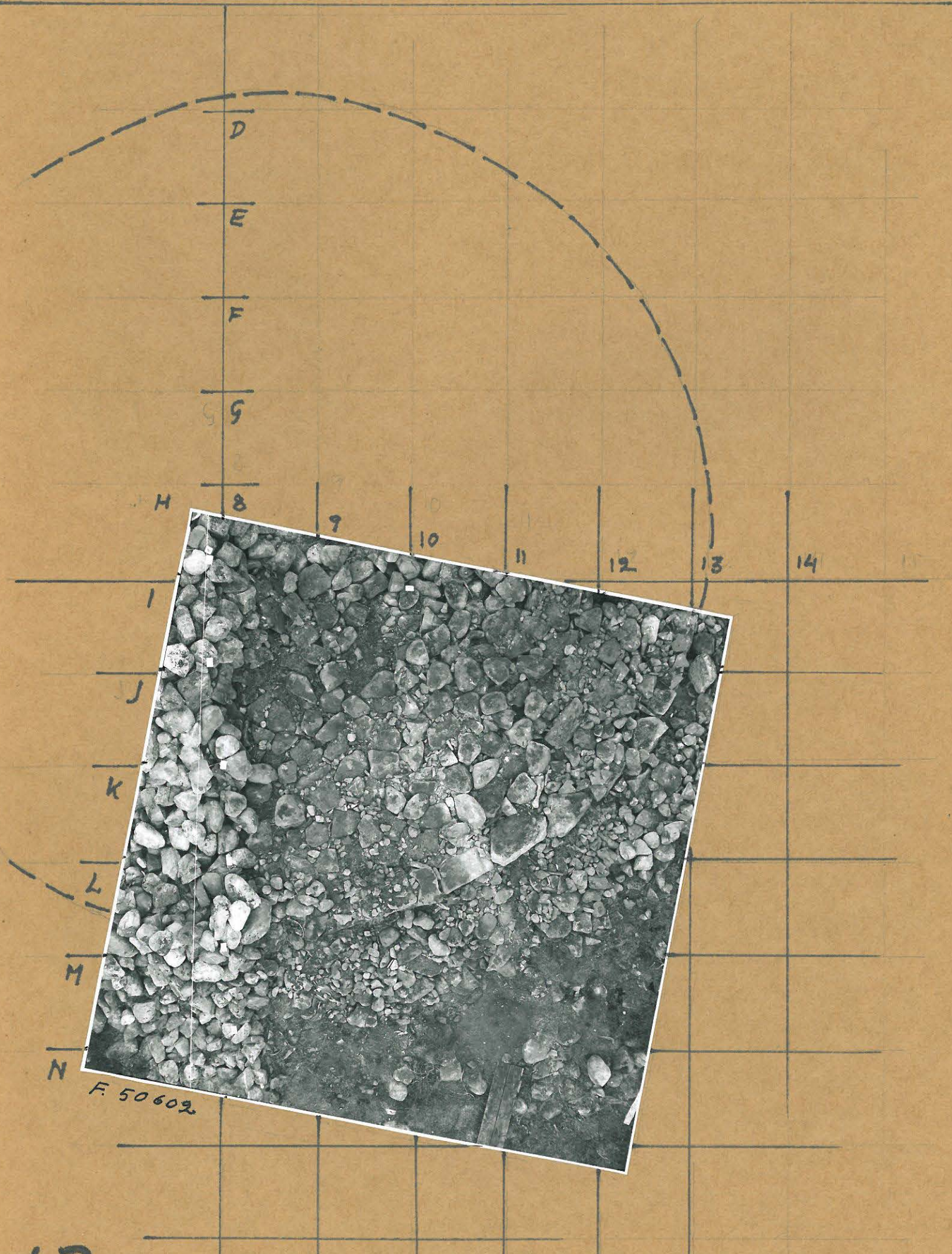
J

K

L

M

F. 50602

HOUTSKÄR Trollberg

1978

F. 50603

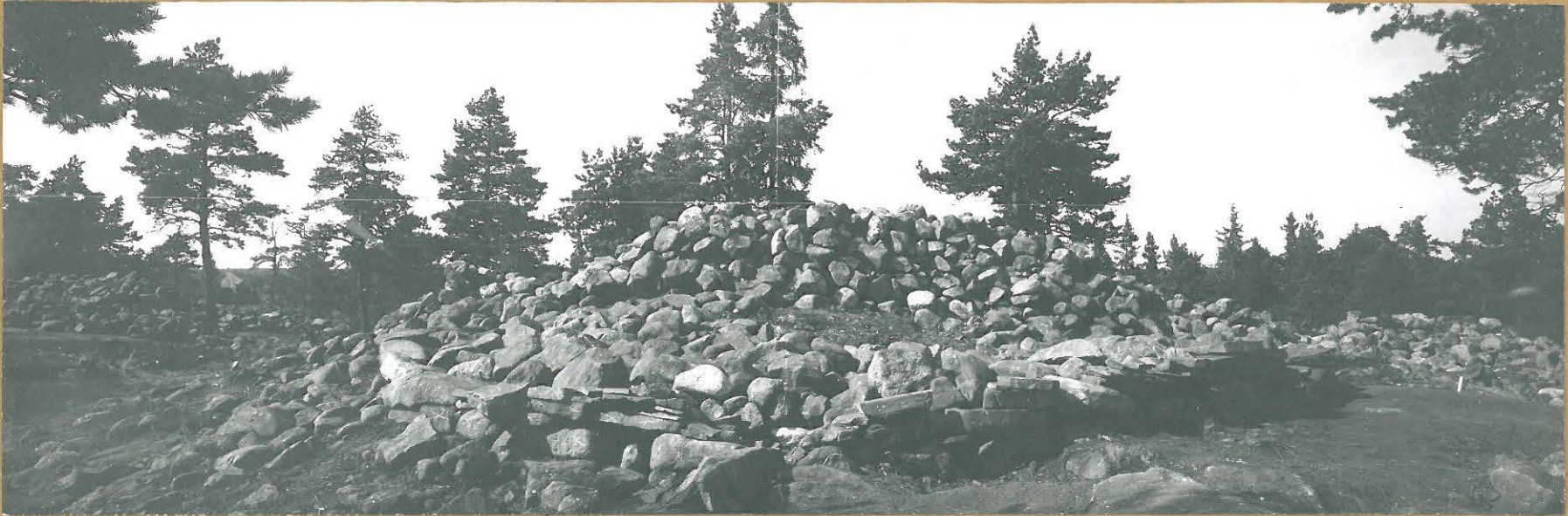
F. 50604

13.

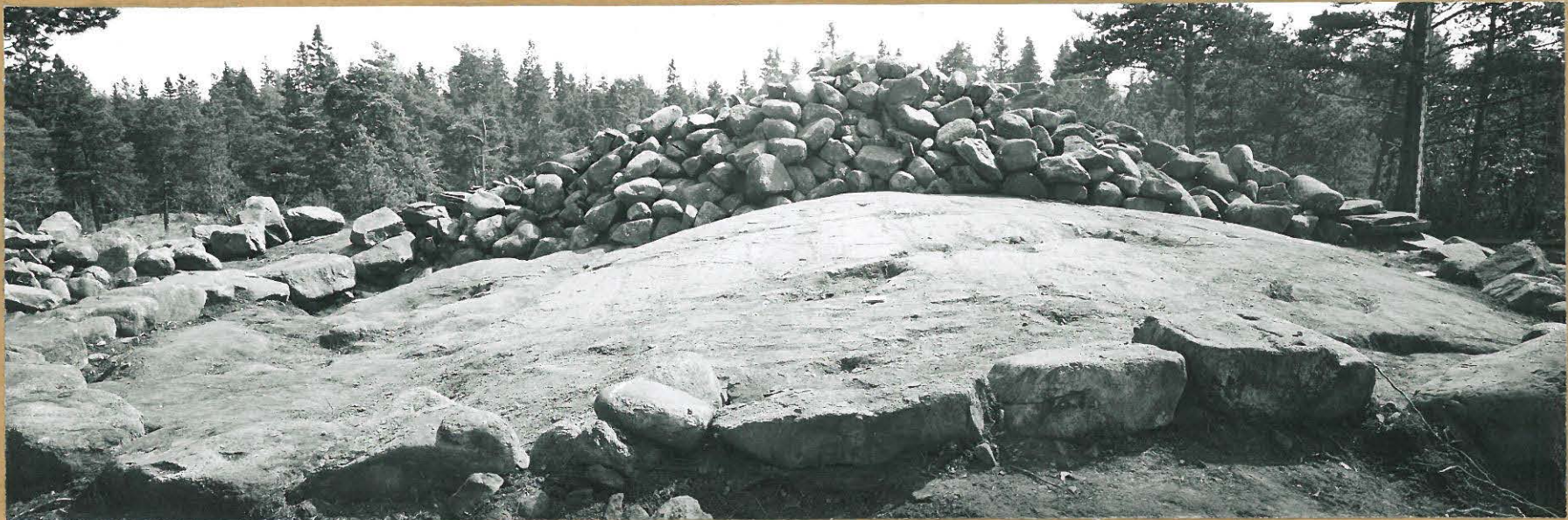
A. S. E. 1978

HOUTSKÄR Trollberg

1978

F. 50605

F. 50606

14.

A. Erik Sjö 1978

Helsingin yliopiston radiohiilijäätöslaboratorio
Snellmaninkatu 5
00170 Helsinki 17
p. 191 4435
191 4436

Helsingissä joulukuun 11 pnä 1978

Dos.
A. Erä-Esko
Museovirasto,
Esihist. tsto

AJOITUSTULOKSIA

N:o	Näyte	Ikä (B.P.)
Hel-1143	Houtskari, Trollberg; puhiiltä	2990 \pm 140

Tulos on ilmoitettu vuosina vuodesta 1950 (AD) lukien ja perustuu ¹⁴C:n puoliintumisaikaan 5568 vuotta. Epätarkkuuteen, $\pm 1\%$, sisältyvät näytteen mittauksesta ja tarpeellisista vertailumittauksista aiheutuvat statistiset virheet.

Högne Jungner
Högne Jungner

Intyg

Härmed intygas att Houtslän Hem-
lygdsförening har tillstånd att
ristas på Trollberg som tillhör Kors-
nabb lägenhet, vid undersökningarna
av forminnet, under förutsättning
att ingen överkan göres på om-
givningen.

Mossala den 26.6 1978

Saga Äminne

Ägarerna

Henrik

Korsnabb RN: 7:6

Meddelby

x = (66) 77 04

y = (5) 21 63

z = 37-39 m y.m.p.